

ПЪРВА ЧАСТ

1. НАУКА ЛИ Е ЖИВОПИСТА

НАУКА СЕ НАРИЧА ТАЗИ ВЪТРЕШНА реч, която води произхода си от своите крайни основания, от които в природата не може да се намери нищо, което да е част от тази наука, както и в непрекъснатото количество, тоест науката на геометрията, която, като започва от повърхността на телата, води произхода си от линията, граница на тази повърхност. И с това не можем да се задоволим, защото знаем, че линията се ограничава в точката, а точката е това, от което никое друго нещо не може да бъде по-малко. Следователно точката е първото начало на геометрията. И нищо друго не може да съществува нито в природата, нито в човешкия ум, което може да даде начало на точката. Защото ако кажеш, че при контакта върху една повърхност на една крайна острота, например от върха на кинжала, се поражда точката, то това не е вярно. В този случай ще кажем, че такъв контакт е цялата повърхност, която заобикаля своята среда, и в тази среда е местонахождението на точката, и тази точка не е от материята на онази повърхност, и нито тя, нито всички точки на Вселената са в състояние, дори и да са съединени, или пък ако им е дадено да се съединят, не биха могли да образуват каквато и да било част от една повърхност. И дори да си представим едно цяло, състоящо се от хиляди точки, и като разделим която и да било част от това коли-

чество на хиляда, може пак да се каже много правилно, че тази част е равна на своето цяло. И това се доказва с нулата или с нищото, ще рече десетата цифра на аритметиката, която се изобразява с 0 и обозначава нищото; това нищо обаче, сложено след единицата, ще я накара да изрази десет, а ако се поставят две такива след тази единица, ще изрази сто и така безкрай ще расте винаги по десет пъти цифрата, към която се прибавя. А тя в себе си няма друга стойност освен нищото и всички нули на Вселената са равни на една-единствена нула, що се касае до тяхната същност и стойност. Никое човешко изследване не може да претендира за истинска научност, ако не мине през математическите доказателства; и ако каже някой, че науките, които започват и свършват в ума, са истинни, това не се признава за вярно, а се отрича по много причини, първата от които е, че в такива вътрешни съждения не влиза опитът, без който нищо не може да засвидетелства несъмнено своето съществуване.

2. СЪПОСТАВКА И РАЗЛИКА МЕЖДУ ЖИВОПИС И ПОЕЗИЯ

ПРОПОРЦИЯТА МЕЖДУ ВЪОБРАЖЕНИЕТО И РЕЗУЛТАТА е същата като тази между сянката и хвърлящото сянка тяло или между поезията и живописата, защото поезията влага своите неща в образа на буквите, а живописата ги прави действителни във въздуха, от което око получава тяхното подобие; и то не другояче, а като че наистина са естествени, а поезията ги дава без такова подобие и те не получават изразност по пътя на зрението, както живописата.

3. КОЯ НАУКА Е ПО-ПОЛЕЗНА И В КАКВО СЕ СЪСТОИ НЕЙНАТА ПОЛЕЗНОСТ

ПО-ПОЛЕЗНА Е ОНАЗИ НАУКА, ЧИЙТО ПЛОД ПО-ЛЕСНО СЕ СЪОБЩАВА, и обратно – по-малко полезна е тази, която по-малко подлежи на съобщение. Целта на живописата е съобщима на всички поколения на Вселената, защото нейната цел е подчинена на зрителната способ-

ност и не минава през слуха към сетивността по начина, по който минава през виждането. Ще рече, тя няма нужда от тълмачи на разни езици, от каквито се нуждае писмеността, и веднага задоволява човешкия род – просто като се направят нещата, създадени от природата. И не само човешкия род, а и другите животни, както това е станало с една картина, изобразяваща баща, който малките деца милвали (те били още в пелени), а кучето и котката от този дом ѝ се умилквали; несъмнено е било нещо удивително да съзерцаваш такава гледка.

Живописиста представя на сетивата с повече истина и сигурност творенията на природата, отколкото са способни да постигнат думите или писмеността, но писмеността представя с по-голяма достоверност думите на сетивата, отколкото това прави живописиста. Но вече казахме, че по-удивителна е онази наука, която представя творенията на природата, отколкото оная, която представя делата на деятеля, ще рече делата на човека, които са въплътени в думи – каквато е поезията и подобните ѝ, които минават през човешкия език.

4. ЗА НАУКИТЕ НА ПОДРАЖАНИЕТО И ЗА ТОВА КАК ЖИВОПИСТА Е НЕПОДРАЖАЕМА, НО ВСЕ ПАК Е НАУКА

НАУКИТЕ НА ПОДРАЖАНИЕТО СА ТАКИВА, че посредством тях ученикът става подобен на твореца и прави подобие на плода му. Тия науки са полезни на подражателя, но не са така превъзходни, както са тия, които не могат да бъдат оставени в наследство с останалите материални блага. Сред тях живописиста е първа: тя не се преподава на този, на когото природата не я е предоставила вече, за разлика от математиките, от които ученикът черпи толкова, колкото му чете учителят. Живописиста не се преписва, както се прави с литературата, при която преписът има толкова значение, колкото и оригиналът. Живописиста не се отлива по калъп, както се прави със скулптурата, при която отливката е такава, какъвто е и оригиналът, що се касае до свойствата на творбата. Живописиста не поражда безброй чеда, както правят печатните книги. Тя единствена остава благородна,

само тя прави чест на своя автор и остава скъпоценна и единствена и никога не поражда челяд, равна на себе си. И тази нейна единственост я прави по-превъзходна от нещата, които се публикуват навсякъде. Нима не виждаме как величествените царе на Ориента ходят забулени и покрити, тъй като смятат, че намаляват славата си, като правят публично достойние своя външен вид? А не виждаме ли как живописните платна, които представят образите на божествата, непрекъснато се държат покрити с покривала с огромни цени? И когато се разкриват, най-напред се извършват големи църковни тържества с различни песнопения с разнообразно звучене? И при разкриването им голямото множество, което се стича там, веднага се хвърля на земята, боготворейки и молейки оня, когото живописата изобразява, да възвърне загубеното здраве и да им даде вечно спасение, сякаш тази идея присъства и е жива. Това не се случва в никоя друга наука или човешка творба и ако каже някой, че това не е достойнство на художника, а на изобразеното нещо, можем единствено да отговорим, че в такъв случай човек може да постигне вътрешно удовлетворение, като си лежи в леглото и не ходи нито по трудни и опасни места, нито на поклоннически пътешествия, които виждаме непрестанно да се извършват. Но ако такива поклоннически пътешествия все пак се правят, кой ги вдъхновява, без това да е необходимо? Няма как да не признаем, разбира се, че това е оня образ, който не могат да постигнат никакви писмена, образ, който може да въплъти в изображение и във въздействие такава идея. Впрочем изглежда, че тази идея обича подобен вид живопис, както и хората, които на свой ред я обичат и почитат, и ѝ харесва да бъде обожавана повече в този образ, отколкото във всеки друг, на който някога е подражавала, и чрез него дава милост и надарява със здраве според вярванията на тия, които се събират на такива места.

5. КАК ЖИВОПИСТА ОБХВАЩА И ПРЕСЪЗДАВА ВСИЧКИ ПОВЪРХНОСТИ НА ТЕЛАТА

ЖИВОПИСТА ОТРАЗЯВА ПОВЪРХНОСТТА НА ТЕЛАТА и нейната перспектива се състои в уголемяването и смаляването на телата и на техните цветове. Защото нещото, което се отдалечава от околното, губи

във величина и в цвят толкова повече, колкото по-далеч отива. Следователно живописиста е философия, тъй като философията се занимава с ускорителното и закъснителното движение, което виждаме и в горекананото съждение. Можем да кажем и обратното: нещото, видяно от окото, придобива толкова повече величина, видимост и цвят, колкото повече скъсява разстоянието между себе си и окото, което го вижда. Който упреква живописиста, упреква природата, защото трудовете на художника изобразяват трудовете на природата, и затова този, който я упреква, има беден усет.

Няма съмнение, че живописиста е философия, защото тя се занимава с движенията на телата и техните потенциални взаимодействия, а и философията също се занимава с движението. За всички науки, които се ограничават само с думи, смъртта не се отличава от живота, като се изключи чисто ръчната им част, а именно писането, което е механично.

6. КАК ЖИВОПИСИСТА ОБХВАЩА ПОВЪРХНОСТТА, ФОРМАТА И ЦВЕТОВЕТЕ НА ЕСТЕСТВЕНИТЕ ТЕЛА, А ФИЛОСОФИЯТА СЕ ЗАНИМАВА САМО С ТЕХНИТЕ ЕСТЕСТВЕНИ СВОЙСТВА

ЖИВОПИСИСТА ОБХВАЩА ПОВЪРХНОСТТА, ЦВЕТОВЕТЕ И ФОРМИТЕ на всички неща, създадени от природата, а философията прониква в тези тела, като разглежда в тях техните собствени свойства; тя обаче не се задоволява с истините, които създава живописецът и които обхващат изначалната, очевидна истина за тия тела, тъй като окото най-малко се мами в това отношение.

7. КАК ОКОТО В СВОЯТА ФУНКЦИЯ СЕ МАМИ ПО-МАЛКО ОТ ОСТАНАЛИТЕ СЕТИВА ПРИ ЛЪЧИСТИ, ПРОЗРАЧНИ, ЕДНООБРАЗНИ ИЛИ СРЕДНИ ПРЕДМЕТИ

ОКОТО - НА ОПРЕДЕЛЕНИ РАЗСТОЯНИЯ и при определени условия – се мами по-малко в своята функция, отколкото което и да било друго сетиво, защото вижда само чрез правите линии, съставляващи

проекционната пирамида като база на предмета, и довежда образа до себе си, както възнамерявам да докажа на друго място. Ухото обаче много силно се мами по отношение на местоположението и разстоянията до своите обекти, защото звукът не достига до него по прави линии, както е при окото, а по криволичещи и отразени пътища, и в много случаи далечните предмети изглеждат по-близки от неотдалечените поради тези изкривявания, макар и гласът на ехото да стига само по прави линии до слуха. Обонянието по-мъчно установява мястото, от което произлиза даден мирис. Вкусът и допирът обаче, които докосват обекта, единствени имат доказателство за това докосване.

8. КОЙТО ПРЕЗИРА ЖИВОПИСТА, НЕ ОБИЧА НИТО ФИЛОСОФИЯТА, НИТО ПРИРОДАТА

АКО ПРЕЗИРАШ ЖИВОПИСТА, КОЯТО Е единствената подражателка на всички видими трудове на природата, то със сигурност презираш едно тънко изобретение, което с философско и задълбочено обмисляне съзерцава всички качества на формите: морета, места, дървета, животни, треви, цветя, заобиколени от сенки и светлина. Живописата е истинска наука и законна дъщеря на природата, защото е породена от тази природа, но за да бъдем по-точни, ще кажем, че е по-скоро внучка на природата, защото всички видими неща са породени от природата, а от тях на свой ред се е родила живописата. Следователно с пълно право ще я наречем внучка на тази природа и сродница на Бога.

9. ЗА ТОВА, ЧЕ ЖИВОПИСЕЦЪТ Е ГОСПОДАР НА ВСЯКАКЪВ ВИД ХОРА И НА ВСИЧКИ НЕЩА

ЖИВОПИСЕЦЪТ Е ГОСПОДАР НА ВСИЧКИ неща, които могат да попаднат в човешката мисъл, така че, ако желае да види красоти, които да го накарат да се влюби, той има властта да ги породи, а ако иска да види чудовищни неща, които плашат, или неща, които са палячов-

ски или смешни, или пък наистина достойни за състрадание, той е техен господар и създател. А ако иска да създаде пустинни места, местности, сечести и прохладни в горещините или топли в студа, той и тях изобразява. Ако иска долини, рисува ги; ако иска от високите върхове на планините да съзерцава широко поле, а след това иска да види хоризонта на морето, става по негова воля. Същото става и ако иска от ниските долини да види високите върхове или от високите върхове ниските долини и брегове. И наистина всичко, което е във Вселената като същност, присъствие или представа, вече съществува най-напред в ума му, след това и в ръцете; а пък тия ръце са така превъзходни, че в миг създават пропорционална хармония между предметите в един-единствен поглед.

10. ЗА ПОЕТА И ЗА ЖИВОПИСЕЦА

ЖИВОПИСТА СЛУЖИ НА ЕДНО ПО-ДОСТОЙНО сетиво, отколкото поезията, и изобразява с по-голяма истинност формите на природните творения; а тези творения са много по-значими от думите, които са творения на човека. Защото съотношението между трудовете на човека и трудовете на природата е същото, каквото е съотношението между човека и Бога. Ще рече по-достойно е да подражаваш на нещата в природата, които са истински въплъщения, отколкото да подражаваш с думи на делата и думите на хората. И ако ти, поете, искаш да опишеш творенията на природата с твоята проста професия, като измисляш различни местности и форми на разни неща, то ти си надминат от живописец с безкрайно предимство във възможностите. Но ако искаш да се въоръжиш с другите науки, различни от поезията и чужди за теб, като астрологията, риториката, теологията, философията, геометрията, аритметиката и други подобни, то ти тогава не си поет, ти се превъплъщаваш и не си вече този, за когото се говори тук. Не виждаш ли, че ако искаш да отидеш към природата, ти отиваш с научни средства, създадени от друг за нейните въплъщения, а живописецът сам, без помощта на наука и на други средства, отива направо към подражанието на всяко природно творение. Благодарение на това подражание влюбените се обръщат към изображенията на обичаните неща, за да

беседват с наподобените от живописиста творби. Благодарение на него тръгват народите с вдъхновени обети, за да намерят изображенията на боговете, а не за да видят творбите на поетите, които с думи изобразяват същите тези богове. От живописиста се мамят дори животните: веднъж видях една картина, която толкова добре наподобяваше неговия господар, че кучето се подмамваше и много се радваше. Освен това съм виждал кучета да лаят и да искат да ухапят нарисувани кучета, както и една маймуна, която правеше безброй маймунджилъци срещу друга, нарисувана маймуна. Виждал съм лястовици да летят и да кацат върху нарисуваните жезла, които се подават навън от прозорците на сградите, както и безброй други чудесни достижения на художника.

11. ПРИМЕР ЗА РАЗЛИКАТА МЕЖДУ ПОЕЗИЯ И ЖИВОПИС

ВЪОБРАЖЕНИЕТО НЕ ВИЖДА ТОЛКОВА ДОБРЕ, колкото окото, защото окото получава формите (или подобията на обектите) и ги предава на впечатлението, а от това впечатление на свой ред те преминават в общия усет, и там получават оценка. Но въображението не излиза вън от този общ усет освен с това, че отива в паметта и там се спира, дори умира, ако въобразеното не е нещо изключително. Затова и поезията се намира в ума или във въображението на поета, който измисля същите неща като живописеца, чрез които измислици той иска да се изравни с него, но в действителност е много далече от това, както бе доказано по-горе. В такъв случай на измислица ще кажем, че наистина отношението между науката на живописиста и поезията е такова, каквото е между тялото и производната му сянка, и разстоянието помежду им е дори още по-голямо, защото сянката на това тяло поне влиза през окото в общия усет, докато представата не влиза чрез зрението, а се поражда на място в тъмното око. Каква огромна разлика има от представата за тази светлина в тъмното око до това да я видиш на живо, вън от мрака!

Ако ти, поете, изобразиш кърваво сражение, ни оставяш при тъмния и мрачен въздух поради пушека на страховитите и смъртоносни машини, смесен с гъстия прах, който размътва въздуха, и при уплашеното бягство на нещастниците, уплашени от ужасната

смърт. В този случай художникът те надминава, защото твоето перо ще се изтрие, преди да си описал напълно това, което живописецът изобразява непосредствено със своята наука. И твоят език ще бъде възпрепятстван от жаждата, а тялото ти от съня и от глада, преди да покажеш с думи това, което художникът ти показва в едно мигновение. В неговата живопис липсват само душите на измислените неща и всяко тяло е изобразено единствено в онази своя част, която може да бъде показана само от една страна. Дълго и скучно ще бъде за поезията да преповтори всички движения на участниците в това сражение, частите на телата им и техните украси – нещо, което живописиста бързо и правдиво поставя пред зрителя, и в това изобразяване липсват само шумът на машините и виковете на страховитите победители, както и писъците и плачовете на изплашените. Поетът също не може да представи подобни неща пред слуха. Ще кажем следователно, че поезията е наука, която въздейства неустоймо на слепите, а живописиста прави същото сред глухите, но все пак по-достойна си остава живописиста, тъй като служи на по-доброто сетиво.

Истинската служба на поета е да измисля думи на хора, които говорят помежду си, и само тях той представя на слуха като неща естествени, защото са естествени в себе си, създадени от човешкия глас. Във всички останали сетини художникът го превъзхожда.

Но безбройните направления, в които се разпростира живописиста, са много по-несравними от тях, в които се разпростират думите, защото художникът ще направи безброй неща, които словото няма да може да назове, защото няма думи, пригодени за тях. Не е ли видно, че ако художникът иска да измисли животни или дяволи от ада, с какво обилие от изобретателност се справя с тази задача?

Кой е тоя, който не е съгласен да изгуби по-скоро слуха, обонянието и чувството си за допир, но не и зрението? Защото, който изгуби зрението, е като човек, прогонен от света, защото той вече не го вижда, не вижда вече нищо, а такъв живот е като брат на смъртта.